

ממ-א

מחיצה של ברזל להפסיקו! ויש לפרשו בשני אופנים:

א. שעל ידי כן לא יעברו המים מכאן לכאן ובטל החשש מעיקרו.

ב. שאין צריך לבטל מציאות העברת המים, אלא די ב"מחיצה" המבדלת בין מים למים.⁵⁶

מחייך עליה — דרבי חייא — **רבי יוסי בר חנינא**.

ומפרשינן: **מאי טעמא קא מחייך רבי יוסי בר חנינא?**

אילימא היינו טעמא דמחייך:

משום דרבי חייא **תני** לה להאי דינא שקונין המים — **ששל הפקר הן** — שביתה **ברבי יוחנן בן נורי** [דסבר: חפצי הפקר קונין שביתה] **לחומרא**, ואילו **איהו רבי יוסי בר חנינא סבורא** ליה **כרבנן ולקולא**, שחפצי הפקר לא קונים שביתה?⁵⁷

זה אי אפשר.

שהרי: וכי **משום דסבר** רבי יוסי בר חנינא **כרבנן לקולא**, **מאן דתני לחומרא מחייך עליה?**

אלא שמא נאמר, דהיינו טעמא דמחייך עליה:

משום דתניא: נהרות המושכין ומעינות הנובעין כיון דניידי בשעת כניסת השבת שהוא זמן קנית השביתה, אינן קונין שביתה כלל, ולפיכך: **הרי הן כרגלי כל אדם** שמילא מהן [מוליכין אותן לכל מקום שהממלא יכול לילך].

וכיון שהמים שבחרם ניידים בכניסת השבת, הרי לא קנו שביתה, ואמאי צריך מחיצה של ברזל להפסיקו?!

הא נמי לא אפשר.

שהרי: **ודלמא** במים **מכונסין** ועומדים במקומם בשעת כניסת שבת מיירי רבי חייא, וקנו שביתה, ולכך הצריך מחיצה.

אלא שמא נאמר, דהיינו טעמא דמחייך עליה: **משום דקתני** רבי חייא: **צריך מחיצה של "ברזל" להפסיקו**.

והכי קשיא ליה: **מאי שנא** מחיצה של קנים **דלא מהני**, על כרחך משום דבמחיצת קנים **עיילי בהו מיא** [עוברין המים] בין קנה לחבירו.

"מחיצה" ביניהם מותר למלאות אף אם עוברים המים. וכפירוש זה משמע ברש"י ריש עמוד א', שכתב: שדי במחיצה של עשרה טפחים; ומיהו צריך ביאור מה לי מחיצה של ברזל מה לי מחיצה של קנים?!

57. ראה היטב בריטב"א ביאור לשון הגמרא שהוסיפה ענין חומרא וקולא. ובהבנת דבריו ראה היטב סוגיא דלעיל מה, ב, ומו, א,

אפשר להביא המים שבחצי העומד חוץ לתחום העיר אל תוך העיר מפני שהוא חוץ לתחומן של המים, ולפיכך צריך מחיצה של ברזל להפסיקו; ראה בזה בתוספות ובמהרש"א, בריטב"א ובהערות על הריטב"א.

56. כעין זה מצאנו לקמן דף פו. בבור שעומד בין שתי חצירות, שאף שאסור להוציא מים מחצר של חבירו לחצר שלו, מכל מקום אם עשו

אף דברי הגמרא האלו יש לפרשם בשני אופנים:

א. שמתוך שעוברים המים לא הועילה המחיצה ולא כלום.

ב. שעל ידי שמתערבין המים בטל שם "מחיצה" [דומה לבקיעת גדיים המבטלת שם מחיצה].

ואם כן, שרבי חייא גופיה חייש לערובי מיא, ומתוך כך לא די במחיצה של קנים, הרי לא הועיל רבי חייא בתקנתו שהצריך מחיצה של ברזל.

שהרי: מחיצה של ברזל נמו עיילי בהו מיא, עוברין המים מתחתיה של מחיצה, שהרי סתם "מחיצה" של עשרה טפחים היא ואינה מגעת עד קרקעית החרם, ואפילו אם מגעת לקרקעית החרם אי אפשר שלא יכנסו המים מתחתיה, [רש"י], ואם כן אף מחיצה של ברזל לא תועיל!?

הא נמי לא אפשר לפרש בטעמו של רבי יוסי ברבי חנינא דמחייך עליה.

שהרי: ודילמא הא דאמר רבי חייא "צריך מחיצה של ברזל" כוונתו היתה שהיה צריך מחיצה שלימה שאין עוברים המים תחתיה, וכיון שאף במחיצת ברזל עוברים המים אין לו תקנה לחרם זה.

[לפי מה שכתב רש"י דלשון מחיצה משמע עשרה טפחים בלבד, צריך לומר בכוונת הגמרא: דאפשר "מחיצה" לאו דוקא, אלא סתימה גמורה של ברזל שאין עוברין המים תחתיה]

אלא מסיקה הגמרא, דהיינו טעמא דמחייך עליה:

דרבי חייא סבר שהיה צריך מחיצה שתעצור את המים לגמרי, ועלה הוא דמחייך דלא בעינן, ומשום דקל הוא שהקילו חכמים במים.

וכדאמרינן גבי ההיא בעיא דרבי טבלא:

דבעא מיניה רבי טבלא מרב: מחיצה תלויה מהו שתתיר בחורבה [שדרך להיות בה מחיצות תלויות, רש"י לעיל דף יב.].?

אמר ליה רב: אין מחיצה תלויה מתרת אלא במים, כי קל הוא שהקילו חכמים במים ולא בחורבה!

ואף כאן יש לפרש דברי הגמרא בשני אופנים:

א. השתא מחדשת הגמרא שאין צריך להפסיק זרימת המים מהכא להתם, אלא קל הוא שהקילו חכמים במים שדי ב"מחיצה".

ב. הכי קאמר: כיון שלמדנו מדברי רב שהמחיצה התלויה מתרת במים [ולאו דוקא בתחומין], ממילא משמע דמה דעריבי מיא מתחת למחיצה אינו מבטל שם מחיצה, וכיון דאף לרבי חייא פשוט הוא לו שאין צריך אלא תורת "מחיצה", אלא שחשש לביטולה על ידי עירוב המים, שפיר מחייך עליה שהרי חזינן שאין חוששין לזה⁵⁸.

שנינו במשנה:

משום דרבנן הקלו במים "להפסיקם" אפילו

58. זה לשון הריטב"א: דלהכי אחיך עלה,

מי שישן בדרך ולא ידע שחשיכה יש לו אלפים אמה לכל רוח דברי רבי יוחנן בן נורי.

וחכמים אומרים: אין לו אלא ארבע אמות.

רבי אליעזר אומר: והוא באמצען.

רבי יהודה אומר: לאיזה רוח שירצה ילך:

ומקשינן: והרי רבי יהודה שאמר: שארבע האמות הן לצידיו ובורר הוא לו ארבע אמות בכל רוח שירצה, היינו תנא קמא, חכמים שאמרו: אין לו אלא ארבע אמות, שהרי אף לשיטתם הוא כן, ובמה נחלקו?!⁶⁶⁵⁸

אמר ביאר רבא דבהכי פליגי:

חכמים שאמרו: אין לו אלא ארבע אמות, ארבע אמות מכל רוח הוא שאמרו, בדומה לשיעור אלפיים אמה — שאמר רבי יוחנן בן נורי ועליו נחלקו — שנותנין לו אותן לכל רוח [על פי תוספות], והרי זה מהלך בתוך שטח רבוע של שמונה אמות על שמונה אמות.

ושיעור זה של שמונה על שמונה הוא דאיכא בינייהו בין חכמים לרבי יהודה,

שהרי לדעת רבי יהודה לעולם אינו מהלך אלא אותן ארבע אמות שברר לו.

תניא נמי הכי: היוצא חוץ לתחום יש לו שמונה על שמונה אמות, דברי רבי מאיר. והן הן דברי חכמים שבמשנתנו.

ואמר עוד רבא בביאור מחלוקתן של רבי יהודה וחכמים:

מחלוקת שנחלקו חכמים ורבי יהודה, אינה אלא בשיעור ארבע אמות שיש ליוצא חוץ לתחום, שאם רצה להלך נחלקו בו עד היכן מהלך.

אבל אם רצה לטלטל חפצים במקום שהוא נמצא בו מחוץ לעיר, שהיא כרמלית [ריטב"א] ויש בהעברתן בה ארבע אמות משום איסור "מעביר ארבע אמות", דברי הכל בין חכמים ובין רבי יהודה מודים:

ארבע אמות [לכאורה לאו דוקא, שהרי בהעברת ארבע אמות בצמצום יש משום "מעביר ארבע אמות"; אלא הכוונה עד ארבע אמות ולא עד בכלל] אין!

מותר לו להעביר [ואם רוצה מעביר פעם לרוח זו ומחזיר, ופעם לרוח זו ומחזיר].

אבל טפי מארבע אמות, כגון שעומד החפץ

הקלו אבל בכל מים הקלו והיינו דמייתי ההיא דרבי טבלא"; וראה מה שכתב במאירי, בביאור סוגיא זו.

*58. ראה בתוספות שהאריכו לבאר מהיכן דייקה הגמרא שחכמים סוברים כרבי יהודה וחלוקים על רבי אליעזר, אף שיש לכאורה לפרש המשנה באופנים אחרים.

במחיצה תלויה שאין בה אלא עשרה טפחים והמים מתערבין למטה, ואם כן האיך נצריך שתהא המחיצה ההיא של ברזל הא ודאי חוכא. ובודאי דרבי חייא שפיר ידע דמחיצה תלויה מתרת במים גבי גזוטרא דהא מתניתין היא לקמן "בור שבין שתי חצירות וכו', אלא דרבי חייא סבר שלא הקלו אלא בההוא בלחוד ותלמודא מוכח מההיא דרבי טבלא דבחורבה הוא דלא

מצידו האחד בסוף ארבע אמות, ובא להעבירו שמונה אמות עד סוף ארבע אמותיו שמצידו השני, לא יעבירם, ואף שלא הוציאם מחוץ לשטח הרבוע של שמונה אמות על שמונה אמות שמסביביו⁵⁹.

השמועה הבאה הדנה בענין "ארבע אמות" פירשה ה"גאון יעקב" שאינה דנה אלא בדין ארבע אמות של תחומין, ולא בדין מעביר ארבע אמות ברשות הרבים. אמנם ראה בבית יוסף ובב"ח סימן שמ"ט שהביאו מסוגיא זו לענין מעביר ארבע אמות ברשות הרבים.

והני ארבע אמות שמותר להלך מי שיצא חוץ לתחומו, היכא כתיבא בתורה?⁶⁰

ומפרשת הגמרא מקור דין זה:

כדתניא: כתיב, שאמר משה לאותם אנשים שיצאו מן העם ללקוט מחוץ לתחום [טור, הובא במשנה ברורה]: "שבו איש תחתיו אל יצא איש ממקומו ביום השביעי", ודרשוהו חז"ל:

שבו — אתם שיצאתם חוץ לתחום — במקומכם שהוא כשיעור תחתיו של אדם, כדמפרש ואזיל. ואל יצא איש — מאלה שלא יצאו חוץ לתחום — ממקומו אל מחוץ לתחום, [ביאור הלכה].

[ובמה הוא שיעור תחתיו]? ארבע אמות, שהרי:

א. גופו בשכיבה תופס מקום של שלש אמות.

ב. ואמה נוספת כדי שיוכל לפשוט ידיו ורגליו.

דברי רבי מאיר.

רבי יהודה אומר:

א. גופו בשכיבה תופס מקום של שלש אמות.

ב. ואמה נוספת כדי שאם ירצה יטול [כשהוא שוכב] הפין המונח מתחת מרגלותיו [אחרי רגליו], ומניח אותו החפץ תחת מראשותיו [אחרי ראשו].

ומפרשין: מאי איכא בינייהו — דרבי מאיר ורבי יהודה — לענין הלכה?

איכא בינייהו: ארבע אמות שאמרו חכמים לענין תחומין, מצומצמות [עצבות, ראה לעיל ד, א] הן, שמשערין את ששת טפחיה של כל אמה באצבעות מדובקות זו לזו; או

השמונה אמות, קא משמע לן

60. פירש בגאון יעקב: שסוגיא זו כרבי מאיר ורבי יהודה היא, הסוברים שאיסור תחומין הוא מדאורייתא, ולכן הוא דבעי הגמרא היכא כתיבא בתורה הני ארבע אמות. ואמנם ראה בריטב"א בסוגיא דלקמן נא, א, ששאלו בגמרא: "הני אלפים אמה — של תחומין — היכן כתיבן",

59. ביאר הריטב"א: שאם היה עומד ברשות הרבים, לא היה עולה על דעתנו שיהיה מותר להעביר יותר מארבע אמות. ודברי הגמרא לא נצרכו אלא למי שהיה עומד מחוץ לתחום העיר בכרמלית שאיסור העברת ארבע אמות בה אינו אלא מדרבנן, וסלקא דעתך אמינא כיון שהתירו לו חכמים להלך שמונה אמות, יחשב הכל כמקום אחד ויתירו אף את הטלטול באותם

שהיתה בבית המקדש **יהבינן ליה** להלך? שכך שנינו, שהיו בבית המקדש על השער המזרחי במקום הנקרא שושן הבירה שני מקלות מדה אורכן אמה, שבהן היו מודדין אמות במקדש, ואותן אמות בינוניות היו כאמתו של משה.

הוסיף רבי משרשיא ואמר לו לבנו, לישא וליתן עם רב פפא בדרך ממה נפשך:

אם אמר [יאמר] לך רב פפא בתשובתו לשאלתך: **אמות של קדש יהבינן ליה**.

השיבהו: אם כן אדם הגדול **כעונג מלך הבשן** שיצא מתחומו **מה תהא עליו**, וכי לא יזוז ממקומו?!

ויש לפרש תמיהת הגמרא בשני אופנים:

א. שהיא לדעת הסוברים שארבע אמות שיש לו ליוצא חוץ לתחום כוללות את מקום גופו, ואם כן ענק זה אינו יכול לזוז אפילו כחוט השערה.

ב. שהיא לדעת הסוברים שמוודיין לו ארבע אמות לבד מקום גופו, שהרי סוף סוף שיעור תזוזתו מועטת, ואין נראה שיהא אסור לזוז.

והיה **אם אמר לך רב פפא בתשובתו: באמה דידיה של היוצא מתחומו יהבינן ליה**.

אימא ליה [השיבהו]: אם כן **מאי טעמא לא קתני לה** אף להאי דינא דארבע אמות גבי [יחד עם] שאר מידות ששיעורם חכמים

מותר להלך ארבע אמות מרווחות [שוחקות], שמשערין את ששת טפחיה באצבעות שיש ריוח ביניהן, [נתבאר על פי גאון יעקב].

דעת רבי יהודה: אין לו אלא ארבע אמות מצומצמות, כשיעור גופו שהוא שלש אמות מצומצמות, וכדי שיעור נטילת חפץ שהוא אמה מצומצמת.

דעת רבי מאיר: יש לו ארבע אמות מרווחות, כי שיעור פישוט ידיו ורגליו למעלה מאמה הוא, ועולה שיעור גופו עם שיעור פישוט ידיו ורגליו לכדי ארבע אמות מרווחות⁶¹.

אמר ליה רב משרשיא לבריה: כי עיילת לקמיה דרב פפא בעי מיניה, [כשתכנס אצל רב פפא, שאל ממנו את השאלה הבאה]:

ארבע אמות שאמרו חכמים לענין תחומין, כיצד משערין אותן?

האם: **באמה דידיה** [באמת ידו של היוצא מתחומו] **יהבינן ליה** להלך, ומותר לילך ארבעה פעמים שיעור אמת ידו כפי מה שהיא, ונמצא שאין שיעור הילוכו של הגדול בגופו שוה לשיעורו של הננס בגופו. [ואמנם, מי שהוא ננס באמתו ואדם בינוני הוא בגופו, משערין לו באמה בינונית, כדלקמן].

או באמת ידו של אדם בינוני — ששיעורה ששה טפחים — משערין לכל אדם, וכשיעור ארבע אמות **באמה של קדש**

דרך זו.

61. כן פירש רש"י; ויש מן הראשונים שפירשו

ופירשה הריטב"א אף למאן דאמר תחומין דרבנן הן, ולענין אסמכתת חז"ל לאיסור תחומין; ואפשר, דאף כאן יש לפרש שאלת הגמרא על

באדם, כגון: השותה מלא לוגמיו ביום הכפורים, שאמרו עליהם במשנה: יש מידות התלויות באדם, שאמרו חכמים לשערם: **הכל לפי מה שהוא אדם**, שאם ננס הוא אין שיעורו שוה לזה של הגדול, ובאותה משנה פורטו המידות המשתערות כן, ואילו ארבע אמות ליוצא חוץ לתחום לא נשנה שם; ואם אף ארבע אמות אלו באמות שלו הן משתערות, אמאי לא נשנה אף זה באותה משנה!?

כי אתא בריה דרב משרשיא לקמיה דרב פפא ופלפל ככל אשר ציוהו אביו.

אמר ליה רב פפא:

א. **אי דייקינן כולא האי** כדקדוקים אלו שלך בכל מקום בש"ס, לא היינו יודעים לתרצן, ומתוך כך **לא הוי תנינן כלל**. ללמדך: לכל תדקדק כל כך!

ב. אמנם בנדון דידן יש לי להשיב: לעולם באמה דידיה יהבינן ליה להלך, ודקא קשיא לך מאי טעמא לא קתני להאי דינא דארבע אמות גבי יש שאמרו הכל לפי מה שהוא אדם, לאו קושיא היא, כי משום דלא פסיקא ליה, כלומר: לפי שאין משערין בכל אדם באמתו שלו לפיכך לא קתני לה, שאין התנא שונה אלא אותן מידות המשוערות בכל אדם לפי מה שהוא אדם.

משום דאיכא [שהרי יש] אדם בינוני במידת גופו וננס באבריו כלומר: אמתו קטנה

ואינה יחסית למידת גופו, שאין משער באמתו אלא באמת אדם בינוני, ומשום שאין די לתת לגופו הבינוני שיעור הילוך המשתער לפי אמתו הקטנה⁶².

שנינו במשנה: **היו היוצאים חוץ לתחום שנים, מקצת מארבע אמותיו של זה בתוך [מקצת] אמותיו של זה, מביאין ואוכלין באמצע וכו'.**

היו שלשה והאמצעי מובלע ביניהן, הוא [האמצעי] מותר עמהן והן מותרין עמו ושנים החיצונים אסורין זה עם זה.

אמר רבי שמעון: למה הדבר דומה, לשלש חצירות הפתוחות זו לזו ופתוחות לרשות הרבים, עירבו שתים עם האמצעית היא מותרת עמהן והם מותרות עמה ושתים החיצונות אסורות זו עם זו:

ומפרשינן: **למה ליה לרבי שמעון למימר למה הדבר דומה**, כלומר: מה ענין לו לרבי שמעון לומר את המשל הזה [ריטב"א]!?

ומפרשת הגמרא:

לפי שנחלקו רבי שמעון וחכמים באותן שלש חצירות:

דעת חכמים: אף שמעיקר הדין היא מותרת עמהן והם מותרות עמה, גזרו חכמים ואסרו, שמא יבואו בני החיצונות לטלטל מחצר חיצונה אחת לחברתה.

62. כן פירש רש"י בטעם הדין שנותנים לו לננס ארבע אמות בינוניות; והר"ח כתב: משום שאין ארבע אמות שלו שוות לשיעור "תחתיו" שהיא לפי מידת גופו, וראה בריטב"א.

מחלוקתם בהיפוך; ויש בזה נפקא מינה לענין פסק, לפי מה דקיימא לן: רבי מאיר ורבי יהודה הלכה כרבי יהודה.

דעת רבי שמעון: שאין חוששין לכך.

ודברי רבי שמעון שבמשנתנו נאמרו כהוכחה לשיטתו:

שהרי אף בנידון האמור במשנתנו בשלשה אנשים שהאמצעי מובלע ביניהן, וכגון שהמרחק בין שני היוצאים החיצוניים הוא שמונה אמות, וברירו להן החיצוניים את ארבע אמותיהן זה בצד זה, וארבע אמותיו של האמצעי חופפות עם של חבריו: שתי אמות חופפות עם של העומד לימינו ושתי אמות עם של העומד לשמאלו; אף שמעיקר הדין האמצעי מותר עם החיצונות באותן שתי אמות שהוא משותף עם כל אחד מהם, יש לחוש שמא יבואו החיצוניים להוציא את כליהם ממקום שביתתו המיוחד לכל אחד מהם למקום שביתתו של חברו.

והואיל ובנידון משנתנו כולי עלמא מודו שהאמצעי מותר עם כל אחד מהם, ואין אוסרין משום גזירה זו, **הכי קאמר** והוכיח **לחור רבי שמעון לרבנן**:

מכדי [והרי] **למה הדבר דומה, לשלש הצירות הפתוחות זו לזו ופתוחות לרשות הרבים, ואם כן:**

מאי שנא התם — גבי שלש חצירות — **דפליגיתו** [שחולקים אתם עלין] ואוסרים, **ומאי שנא הכא** — גבי שלשה אנשים — **דלא פליגיתו** [שאינן אתם חולקים ואוסרים] ומודים אתם שאין חוששין לגזירה זו?!

ומפרשין טעמייהו **דרבנן** דפליגי גבי חצירות — ואסרו, ולא פליגי גבי יוצאין חוץ לתחום — והתירו:

התם — גבי שלש חצירות — יש מקום לחוש שמא יבואו בני החיצונות להוציא מחצר חיצונה אחת לחברתה דרך החצר האמצעית, כיון **דאוששי דיורין** [רבים הדיירים בחצירות] ולא ידעו כולן להזהר מלהוציא.

הכא — גבי שלשה אנשים שיצאו לחוץ לתחום — **הרי לא אוששי דיורין** [אין הדיירין מרובין] כלומר: אין הנידון אלא באנשים יחידים, ויכולין האנשים החיצוניים להזהר מלהוציא ממקום שביתתו של זה למקום שביתתו של חברו.

שנינו במשנה: משל למה הדבר דומה, לשלש חצירות פתוחות זו לזו ופתוחות לרשות הרבים, עירבו שתיים עם האמצעית, היא מותרת עמהן והם מותרות עמה, **ושתיים החיצונות** אסורות זו עם זו:

שתי חצירות הרוצות לערב זו עם זו, גובים בני החצר האחת עירוב מכל הדיורין, ונותנים אותו באחד מהבתים שבחצר השניה; ועל ידי זה נחשבים בני שתי החצירות כאילו היו דרים כולם באותו בית בו נתנו את העירוב, וכאילו אין כאן דיורין חלוקין כלל אלא שסמוכים על שולחן אחד [ריטב"א] וכל רשות החצירות על בתיה כאילו מיוחדת היא לאותו בית שהרי כולם דרים באותו בית, [רש"י לקמן מט, א].

ונמצא המוציא מכל בית שבשתי החצירות — לחצירות או לבתים שבהן, אין זה מוציא מרשות של זה לרשות של אחר אלא לאותה רשות הוא שמוציא.

קא סלקא דעתין: שגבו בני כל חצר חיצונה עירוב מכל בני החצר, והניחודו בבית